

BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA GLOBAL MENEJMENTNING ROLI

Ibragimov Abdunazar Narzullayevich

Uzbekiston Pensionerlar uyushmasi

Toshkent shahar kengashi raisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada barqaror rivojlanishni ta'minlash jarayonida global menejmentning tutgan o'рни va ahamiyati yoritilgan bo'lib, unda global miqyosda iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik muammolarni hal etishda zamonaviy menejment yondashuvlari, strategik boshqaruv, korporativ ijtimoiy mas'uliyat hamda xalqaro hamkorlik mexanizmlarining roli tahlil qilinadi. Shuningdek, transmilliy kompaniyalar va xalqaro tashkilotlar faoliyatida barqarorlik tamoyillarini joriy etish orqali uzoq muddatli iqtisodiy o'sish va ijtimoiy farovonlikka erishish imkoniyatlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar. Barqaror rivojlanish, global menejment, strategik boshqaruv, korporativ ijtimoiy mas'uliyat, xalqaro hamkorlik, ekologik barqarorlik.

KIRISH

Hozirgi globallashuv sharoitida barqaror rivojlanish masalasi jahon hamjamiyati oldida turgan eng muhim strategik vazifalardan biri hisoblanadi. Iqtisodiy o'sish, ijtimoiy barqarorlik va ekologik muvozanatning o'zaro uyg'unligini ta'minlash zamonaviy boshqaruv tizimlaridan yangi yondashuv va mexanizmlarni talab etmoqda. Aynan shu nuqtada global menejment tushunchasi muhim ahamiyat kasb etib, u xalqaro miqyosda resurslardan samarali foydalanish, xavflarni boshqarish va uzoq muddatli rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi. Global menejment barqaror rivojlanishning institutsional asosi sifatida davlatlar, transmilliy kompaniyalar va xalqaro tashkilotlar faoliyatini muvofiqlashtirishda muhim rol o'ynaydi. U strategik rejalashtirish, innovatsion boshqaruv, korporativ ijtimoiy mas'uliyat va ekologik standartlarni joriy etish orqali iqtisodiy manfaatlar bilan jamiyat ehtiyojlari o'rtasida muvozanatni ta'minlashga qaratilgan. Shu bois barqaror rivojlanish masalalarini global menejment nuqtayi nazaridan o'rganish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasida ham barqaror rivojlanishni ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Xususan, 2022–2026-yillarga mo'ljallangan “Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi”da¹ iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, investitsiya muhitini yaxshilash, ekologik xavfsizlikni kuchaytirish va ijtimoiy sohalarni rivojlantirish asosiy vazifalar etib belgilangan.

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son

Ushbu strategiyada boshqaruv tizimini takomillashtirish va zamonaviy menejment usullarini joriy etish barqaror rivojlanishga erishishning muhim sharti sifatida e'tirof etiladi. Taraqqiyot strategiyasida belgilangan maqsadlarga erishishda global menejment tamoyillaridan foydalanish alohida ahamiyatga ega. Xususan, xalqaro tajribani joriy etish, raqamli boshqaruv tizimlarini rivojlantirish, "yashil iqtisodiyot" tamoyillarini tatbiq etish va inson kapitalini rivojlantirish orqali mamlakatning raqobatbardoshligini oshirish ko'zda tutilgan. Bu esa barqaror rivojlanishni ta'minlashda global boshqaruv yondashuvlarining muhim o'rin tutishini ko'rsatadi. Shuningdek, "O'zbekiston — 2030" strategiyasi² barqaror rivojlanish konsepsiyasi bilan chambarchas bog'liqdir. Mazkur strategiyada ekologik barqarorlikni ta'minlash, energiya samaradorligini oshirish, yashil texnologiyalarni joriy etish va ijtimoiy tenglikni mustahkamlash ustuvor yo'nalishlar sifatida belgilangan. Ushbu maqsadlarning samarali amalga oshirilishi esa global menejmentning ilg'or usullari va xalqaro hamkorlik mexanizmlariga tayanishni taqozo etadi. Demak, barqaror rivojlanishni ta'minlashda global menejment nafaqat iqtisodiy boshqaruv vositasi, balki ijtimoiy va ekologik mas'uliyatni uyg'unlashtiruvchi muhim mexanizm hisoblanadi. Shu jihatdan, mazkur tadqiqotni tadqiq etish orqali davlat va korporativ boshqaruv tizimlarida global menejmentning rolini chuqur tahlil qilish hamda O'zbekiston sharoitida uni samarali qo'llash bo'yicha ilmiy xulosalar ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar sharxi. So'nggi yillarda barqaror rivojlanishni ta'minlashda global menejmentning roli masalasi xorijiy olimlar tomonidan yangi yondashuvlar asosida keng tahlil qilinmoqda. Jumladan, Klaus Schwab va Jahon iqtisodiy forumi ekspertlari 2022-yildan keyingi tadqiqotlarida stakeholder capitalism konsepsiyasini rivojlantirib, global menejmentning asosiy vazifasi sifatida iqtisodiy samaradorlik bilan bir qatorda ijtimoiy adolat va ekologik barqarorlikni ta'minlashni ko'rsatadi. Schwabning fikricha, global kompaniyalar va davlatlar uzoq muddatli barqaror rivojlanishga erishish uchun manfaatdor tomonlar (stakeholderlar) manfaatlarini boshqaruv qarorlarining markaziga qo'yishi lozim[3]. Shuningdek, Mariana Mazzucato 2022–2023-yillardagi ilmiy ishlarida global menejmentni barqaror rivojlanishga yo'naltirishda mission-oriented management (missiyaga yo'naltirilgan boshqaruv) konsepsiyasini ilgari suradi. Uning ta'kidlashicha, davlat va xususiy sektor hamkorligiga asoslangan global menejment modeli iqlim o'zgarishi, ijtimoiy tengsizlik va texnologik tafovutlarni kamaytirishda muhim ahamiyatga ega. Mazzucato barqaror rivojlanish strategiyalarini aniq maqsadlar va o'lchab bo'ladigan natijalar bilan bog'lash global boshqaruv samaradorligini oshirishini asoslab beradi[4]. Yana bir zamonaviy yondashuv Michael E. Porter va uning hamkorlari tomonidan 2023-yilda ESG (Environmental, Social, Governance) konsepsiyasi doirasida rivojlantirilgan. Porter global menejmentda ESG

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 11.09.2023 yildagi PF-158-son

standartlarini strategik boshqaruvga integratsiyalash barqaror rivojlanishning asosiy sharti ekanini ta'kidlaydi. Uning fikricha, global bozorlarda raqobatbardoshlikni ta'minlash endilikda kompaniyalarning ekologik va ijtimoiy mas'uliyat darajasi bilan bevosita bog'liq bo'lib, menejment qarorlarida ushbu omillar ustuvor bo'lishi zarur[5]. Shuningdek, Jeffrey D. Sachsning 2023–2024-yillardagi tadqiqotlarida global menejment barqaror rivojlanish maqsadlarini (SDGs) amalga oshirishning asosiy institutsional mexanizmi sifatida talqin etiladi. Sachs global boshqaruv tizimlarida strategik rejalashtirish, xalqaro hamkorlik va moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash orqali barqaror rivojlanishga erishish mumkinligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, 2030-yilgacha bo'lgan barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish global menejmentning ilmiy asoslangan va muvofiqlashtirilgan yondashuvini talab etadi[6]. O'zbekistonlik iqtisodchi olim Dilorom Ergasheva o'zining 2022–2024-yillardagi ilmiy ishlarida barqaror rivojlanishni ta'minlashda strategik menejment va institutsional islohotlarning roliga alohida e'tibor qaratadi. Uning fikricha, global menejment tamoyillarini milliy iqtisodiyotga moslashtirish orqali investitsiya muhitini yaxshilash, korporativ boshqaruv sifatini oshirish va uzoq muddatli iqtisodiy o'sishga erishish mumkin. Ergasheva barqaror rivojlanishni ta'minlashda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlarini kuchaytirish zarurligini ilmiy asoslab beradi[7]. Iqtisodiyot va menejment sohasidagi yetuk olim Shavkat Qodirov 2023-yildagi tadqiqotlarida global menejmentni O'zbekiston sharoitida joriy etishning amaliy jihatlari tahlil qilgan. Uning ta'kidlashicha, raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv jarayonlarini transformatsiya qilish barqaror rivojlanishga erishishning muhim omilidir. Qodirov global menejment yondashuvlari asosida ekologik mas'uliyat, resurslardan samarali foydalanish va innovatsion boshqaruv tizimlarini joriy etish zarurligini asoslab beradi. Shuningdek, Gulnoza Rahmonovaning 2022–2024-yillardagi ilmiy maqolalarida barqaror rivojlanish va korporativ ijtimoiy mas'uliyat masalalari chuqur o'rganilgan. Uning fikricha, global menejment tamoyillarini milliy korxonalarda qo'llash ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash, ekologik xavflarni kamaytirish va xalqaro raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi. Rahmonova barqaror rivojlanishni ta'minlashda menejment qarorlarini ESG tamoyillari bilan uyg'unlashtirish muhim ekanini ta'kidlaydi[8].

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda barqaror rivojlanishni ta'minlashda global menejmentning rolini o'rganish jarayonida kompleks va tizimli yondashuv qo'llanilgan hamda tadqiqot metodologik asosi sifatida ilmiy abstraksiya, mantiqiy tahlil va sintez, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Barqaror rivojlanishni ta'minlashda global menejmentning roli, avvalo, strategik boshqaruv qarorlarining uzoq muddatli maqsadlarga yo'naltirilganligi bilan namoyon bo'ladi. Global menejment iqtisodiy samaradorlikni ijtimoiy barqarorlik va ekologik mas'uliyat bilan uyg'unlashtirishga xizmat qiluvchi

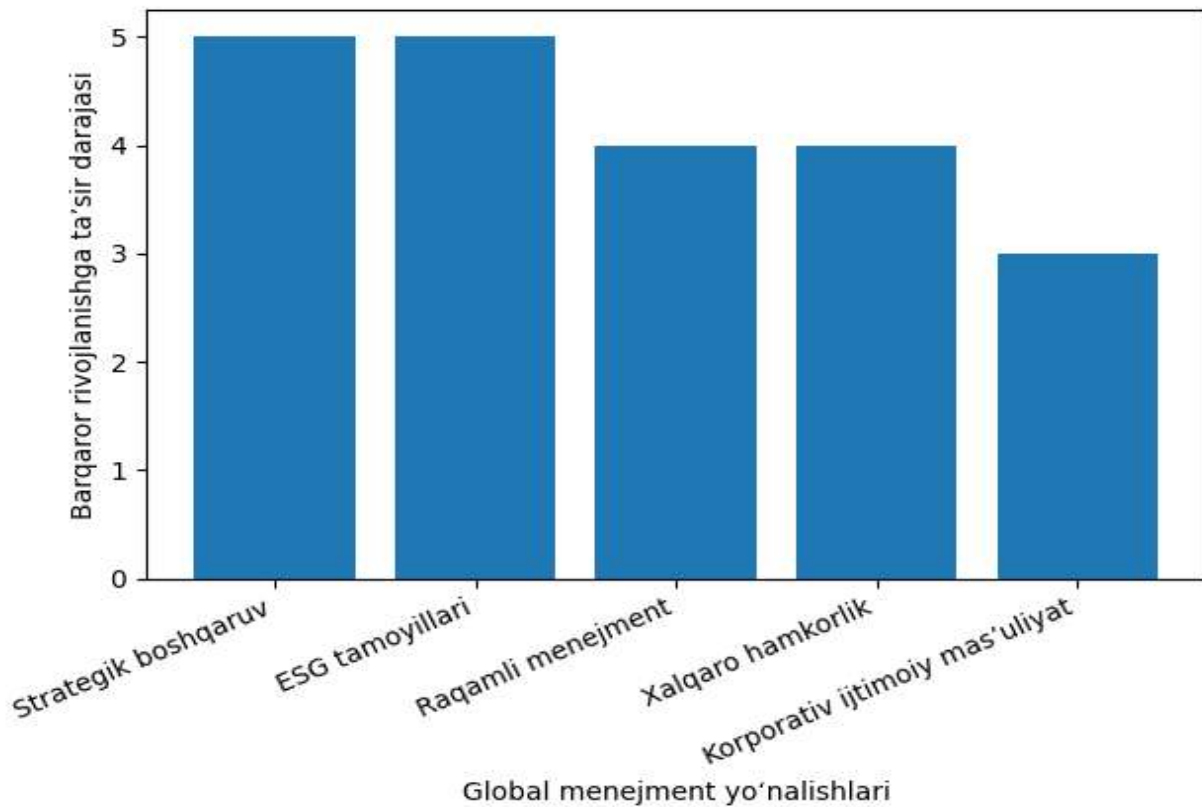
mexanizmlarni shakllantiradi. Xususan, transmilliy kompaniyalar va yirik korporatsiyalar faoliyatida ESG tamoyillarining joriy etilishi resurslardan samarali foydalanish, ekologik xavflarni kamaytirish va manfaatdor tomonlar ishonchini mustahkamlash imkonini bermoqda. Bu holat global menejmentning barqaror rivojlanishga xizmat qiluvchi muhim institutsional vosita ekanini tasdiqlaydi. Global menejment yondashuvlarini joriy etish 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi hamda 2030 strategik maqsadlari bilan uzviy bog'liqdir. Xususan, investitsiyalarni jalb etish, yashil iqtisodiyot tamoyillarini rivojlantirish, raqamli boshqaruvni kengaytirish va korporativ boshqaruvni takomillashtirish orqali barqaror rivojlanishga erishish ko'zda tutilgan. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, global menejment mexanizmlaridan samarali foydalanish milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish bilan birga, ijtimoiy va ekologik muammolarni hal etishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

1-jadval

Barqaror rivojlanishda global menejmentning asosiy yo'nalishlari va ularning ta'siri

Global menejment yo'nalishlari	Asosiy mazmuni	Barqaror rivojlanishga ta'siri
Strategik boshqaruv	Uzoq muddatli maqsadlar va rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish	Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi
ESG tamoyillari	Ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv standartlari	Ijtimoiy va ekologik barqarorlikni kuchaytiradi
Raqamli menejment	Raqamli texnologiyalar asosida boshqaruv	Resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi
Xalqaro hamkorlik	Global tashkilotlar va investorlar bilan aloqalar	Investitsiya oqimini oshiradi
Korporativ ijtimoiy mas'uliyat	Jamiyat va atrof-muhit oldidagi majburiyatlar	Ijtimoiy ishonch va barqarorlikni mustahkamlaydi

Yuqoridagi jadvalda barqaror rivojlanishni ta'minlashda global menejmentning asosiy yo'nalishlari va ularning iqtisodiy, ijtimoiy hamda ekologik barqarorlikka ta'siri tizimli ravishda yoritilgan. Unda strategik boshqaruv va ESG tamoyillari uzoq muddatli iqtisodiy o'sish hamda ekologik muvozanatni ta'minlovchi muhim omillar sifatida aks ettirilgan bo'lsa, raqamli menejment va xalqaro hamkorlik resurslardan samarali foydalanish va investitsiya jarayonlarini faollashtirishga xizmat qilishi ko'rsatilgan. Shuningdek, korporativ ijtimoiy mas'uliyat yo'nalishi jamiyat ishonchini mustahkamlash orqali barqaror rivojlanishning ijtimoiy asoslarini kuchaytiruvchi muhim mexanizm ekanini ifodalaydi.

1-rasm. Barqaror rivojlanishni ta'minlashda global menejment yo'nalishlarining ta'sir darajasi

Yuqoridagi diagrammada barqaror rivojlanishni ta'minlashda global menejment yo'nalishlarining ta'sir darajasi shartli baholash asosida aks ettirilgan. Unda strategik boshqaruv hamda ESG tamoyillari eng yuqori ta'sirga ega yo'nalishlar sifatida ajralib turib, ular uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlik va ekologik mas'uliyatni ta'minlashda asosiy omil ekanini ko'rsatadi. Raqamli menejment va xalqaro hamkorlik barqaror rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi muhim mexanizmlar bo'lib, boshqaruv samaradorligi va investitsiya faolligini oshirishga xizmat qiladi. Korporativ ijtimoiy mas'uliyat esa jamiyat manfaatlarini himoya qilish orqali barqaror rivojlanishning ijtimoiy asoslarini mustahkamlovchi muhim yo'nalish sifatida namoyon bo'ladi. Global menejmentning barqaror rivojlanishda roli juda katta bo'lsada, amaliyotda bir qator muammolar mavjud. Kompaniyalar va tashkilotlar ko'pincha qisqa muddatli moliyaviy foyda va tezkor o'sishga e'tibor qaratadi, natijada ekologik va ijtimoiy barqarorlik masalalari e'tibordan chetda qoladi. Global menejment standartlari va tavsiyalari mavjud bo'lsa-da, ularning amalda joriy etilishi turli mamlakatlar va hududlarda farq qiladi, bu esa resurslarni samarali boshqarish va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishda muammolar tug'diradi. Global menejment jarayonida texnologik va madaniy tafovutlar ham muammo sifatida namoyon bo'ladi. Xalqaro kompaniyalar turli mamlakatlardagi ishchi kuchi, mehnat qoidalari va madaniyatini hisobga olgan holda strategiyalar ishlab chiqishi kerak, ammo bu har doim oson emas. Shuningdek, barqaror rivojlanishga yo'naltirilgan investitsiyalar ko'pincha yuqori xarajat va uzoq

muddatli qaytish bilan bog'liq bo'lib, korporatsiyalarni bu yo'nalishga jalb qilish qiyinlashadi. Natijada, global menejmentning barqaror rivojlanishdagi strategik roli mavjud bo'lsa-da, uning samarali amalga oshirilishi ko'plab tashkiliy, iqtisodiy va madaniy muammolar bilan to'qnashadi.

Barqaror rivojlanishni ta'minlashda global menejmentning samarali ishlashi bir qator muammolar bilan bog'liq. Ularni aniqlash va bosqichma-bosqich yechimlarini ishlab chiqish orqali kompaniyalar va tashkilotlar barqaror rivojlanish maqsadlariga erisha oladi. Quyidagi jadvalda asosiy muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha yechim bosqichlari keltirilgan.

2-jadval

Barqaror rivojlanishda global menejment muammolari va ularning yechim bosqichlari

№	Muammo	Yechim bosqichlari
1	Qisqa muddatli moliyaviy foydaga urg'u berilishi ekologik va ijtimoiy barqarorlikni cheklaydi	1. Kompaniyalar uzoq muddatli barqaror rivojlanish strategiyasini ishlab chiqadi 2. Barqarorlik ko'rsatkichlarini o'lchash va monitoring tizimini joriy etadi 3. Moliyaviy va ijtimoiy samaradorlikni balanslash
2	Xalqaro standartlar va tavsiyalarni turli mamlakatlarda tatbiq qilishdagi farqlar	1. Global standartlarni lokal sharoitga moslashtirish 2. Xodimlar va menejerlarni xalqaro barqarorlik talablariga o'rgatish 3. Amalga oshirish va nazorat mexanizmlarini kuchaytirish
3	Texnologik va madaniy tafovutlar	1. Madaniy integratsiya va bilim almashinuvi dasturlarini joriy etish 2. Mahalliy xodimlarni barqaror rivojlanish tamoyillari bo'yicha tayyorlash 3. Turli hududlarda moslashuvchan menejment usullarini qo'llash
4	Barqaror rivojlanishga yo'naltirilgan investitsiyalarni jalb qilish qiyinligi	1. Davlat va xalqaro tashkilotlar tomonidan soliq imtiyozlari va subsidiyalarni taqdim etish 2. Moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini rivojlantirish 3. Investitsiya samaradorligini baholash tizimini joriy etish

Barqaror rivojlanishda global menejmentning samarali ishlashi kompaniyalar va tashkilotlarga uzoq muddatli strategiyalarni amalga oshirish imkonini beradi.

Muammolarni aniqlash va ularni bosqichma-bosqich yechimlar orqali bartaraf etish global barqarorlik standartlarini uyg'unlashtirishga yordam beradi. Shu bilan birga, investitsiyalarni rag'batlantirish, xodimlarni tayyorlash va monitoring tizimlarini joriy etish orqali menejmentning barqaror rivojlanishga qo'shgan hissasi aniq va samarali bo'ladi. Global menejmentning barqaror rivojlanishga ta'siri faqat strategik qarorlar bilan cheklanmaydi; u tashkilotlarning ichki boshqaruv tizimlariga ham ta'sir qiladi. Muammolarni aniqlash va yechimlarni bosqichma-bosqich amalga oshirish orqali kompaniyalar ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy samaradorlikni uyg'unlashtira oladi. Shu tarzda, menejment barqaror rivojlanishning barcha tarkibiy qismlarini o'zaro integratsiya qiladi va uzoq muddatli barqaror natijalarni kafolatlaydi. Shuningdek, global menejmentning samarali faoliyati xalqaro hamkorlik va bilim almashinuvi orqali yanada mustahkamlanadi. Kompaniyalar turli mamlakatlarda o'z tajribasini bo'lishish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va barqarorlikni baholash tizimlarini yaxshilash orqali barqaror rivojlanishga qo'shimcha hissa qo'shadi. Natijada, global menejmentning strategik roli nafaqat moliyaviy natijalar, balki ijtimoiy va ekologik barqarorlikni ham ta'minlashda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi.

XULOSA

Xulosa sifatida aytish mumkinki, global menejmentning barqaror rivojlanishdagi roli ayniqsa muhimdir, chunki u resurslardan samarali foydalanish, ekologik xavfsizlik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Tashkilotlar va kompaniyalar darajasida global menejment strategiyalari atrof-muhitni himoya qilish, energiya tejamkorligini oshirish va ijtimoiy mas'uliyatni kuchaytirishga qaratilgan qarorlar qabul qiladi. Shu bilan birga, xalqaro tajriba va ilg'or texnologiyalarni joriy etish orqali barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish mumkin bo'ladi.

Global menejmentning xalqaro iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishdagi roli ta'kidlanadi. U turli mamlakatlardagi resurslarni samarali taqsimlash, investitsiyalarni jalb qilish va ekologik xavfsizlik standartlarini uyg'unlashtirish orqali barqaror rivojlanishni rag'batlantiradi. Shu orqali kompaniyalar va davlatlar o'rtasida ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikni oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va yashil iqtisodiy loyihalarni rivojlantirish imkoniyati paydo bo'ladi.

Global menejment barqaror rivojlanishning strategik vositasi hisoblanadi. U tashkilot va davlat darajasida ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy maqsadlarni uyg'unlashtirishga yordam beradi, shuningdek, global miqyosda samarali resurs boshqaruvi va investitsion faoliyatni rag'batlantiradi. Natijada, barqaror rivojlanish strategiyalari orqali kelajak avlodlar uchun xavfsiz va farovon muhit yaratish mumkin bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. 2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son
2. "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 11.09.2023 yildagi PF-158-son
3. Schwab K. *The Great Narrative: For a Better Future*. World Economic Forum, 2022.
4. Mazzucato M. *Mission Economy: A Moonshot Guide to Changing Capitalism*. London: Penguin Books 2022
5. Porter M. E. *ESG and Corporate Strategy*. Harvard Business School Working Paper 2023.
6. Sachs J. D. *Sustainable Development Report*. Cambridge University Press, 2023.
7. Ergasheva D. *Barqaror iqtisodiy rivojlanish va strategik boshqaruv masalalari*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti 2022.
8. Qodirov Sh. *Raqamli iqtisodiyot sharoitida menejmentni rivojlantirish*. Toshkent: Fan va texnologiya 2023.
9. Rahmonova G. *Korporativ ijtimoiy mas'uliyat va barqaror rivojlanish*. "Iqtisodiyot va innovatsiyalar" jurnali 2024, №2.